

Türkad

İki Dilli Öğrencilerin Özet Çıkarma Becerisine Dair Görüşleri

Kezban BOĞA¹ & Özlem BAYRAK CÖMERT²

ÖZET

İnsan belli bir çevre içinde doğar ve o çevreden öğrendiği ilk dil onun ana dili olur. Ancak birçok insan kendi ana dilinin yanında başka diller de kullanır. Çok kültürlülüğün bir sonucu olan çok dillilik Türkiye’de de görülmektedir. İki dilli öğrenciler onlar için ikinci dil olan Türkçeyi genellikle okulda öğrenmektedirler. Bu öğrencilerin de diğer öğrenciler gibi derslerinde başarılı olmaları ve kendilerini ifade edebilmeleri için dil becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı iki dilli öğrencilerin özet çıkarma becerisine dair görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bunun için 10 maddelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu iki dilli öğrencilerinin yoğun olarak bulunduğu Şanlıurfa ili Akçakale ilçesi Ömer Hayyam İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıfta öğrenim gören 20 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonucunda iki dilli öğrencilerin özet çıkarma becerisi ile ilgili görüşlerine ulaşılmıştır. Öğrencilerin görüşlerinin bazılarında doğrudan alıntı yapılarak bulgular kısmında yer verilmiştir. Öğrencilerin bu çalışmadan önce özet ile ilgili bilgileri akılda kalanları yazmak, yazım kurallarına uymak ve noktalama işaretlerini doğru kullanmaktan ibarettir. Ancak çalışma sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun özet ile ilgili bilgi ve düşünceleri değişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, İki Dilli, Özet, Yazma.

Opinions of Bilingual Students on the Ability to Summarize

ABSTRACT

Man is born in a certain environment and the first language he learns from that environment becomes his mother tongue. However, many people use other languages besides their native language. As result of the multiculturalism, multilingualism is also seen in Turkey. Bilingual students usually learn Turkish as a second language at school. These students are required to develop their second language skills to be successful in their courses and to express themselves as well as other students. The aim of this study is to reveal the opinions of bilingual students about their ability to summarize. A ten-item semi-structured interview form was prepared for this purpose. The interview form was applied to twenty students in the seventh grade of the Omer Hayyam Imam Hatip Secondary School in Şanlıurfa, Akçakale district, where bilingual students were present intensely. As a result of the research, the opinions of bilingual students about the ability to summarize were obtained. Some of the students' views are cited directly in the findings section. The students' prior knowledge of the study consists of writing the memorable information, following the spelling rules and using the punctuation marks correctly. However, as a result of the study, the majority of students changed their knowledge and thoughts about the summarize.

Key Words: Turkish, Bilingual, Summary, Writing.

¹ Yüksek lisans öğrencisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

² Dr. Öğr. Üye., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Giriş

İnsan belli bir çevrenin içine doğar ve bu çevrenin yaşam şeklini, gelenek, göreneklerini, dünya görüşünü benimsediği gibi dilini de öğrenir. Her ne kadar yeni doğmuş bir bebek bütün dilleri öğrenme yetisi ile dünyaya gelmiş olsa da ailesinden, yakınındaki insanlardan duyduğu dili öğrenerek hayatına başlar. Kendini de bu dille ifade etmeye çalışır.

İnsan doğduğu andan itibaren kendini anlatma yollarını aramaya başlar. Derdini ağlayarak anlatan bebek sahip olduğu dil yetisi ve ailesinden, çevresinden gördükleri, duydukları sayesinde dili kullanarak kendini ifade etmeyi öğrenecektir. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç; kendi kanunları içinde yaşayan, gelişen ve değişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak ürünü olan sosyal bir kurum; seslerden örülmüş mükemmel bir yapıdır. Temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir. (Ergin, 2012, s. 3). İnsan dünyaya adım attığı andan itibaren ve hatta anne karnında bu sistemden gelen uyarıcıların etkisi altına girer. Bunun sonucunda da doğal bir şekilde dil öğrenimi başlar. İnsan tüm hayatını bu sistemi kullanarak sürdürür.

Kişi ana dilini öğrenip bu dilde anlama ve anlatma becerilerini kazandıktan sonra farklı amaçlarla ikinci bir dil öğrenme ihtiyacı hissedebilmektedir. Ancak kişiler bazen başka bir dili bile isteyerek değil içinde yaşadıkları çevrenin ve sosyo-kültürel yapının sonucu olarak öğrenmektedirler. Bu süreç ana dili öğrenme süreci ile aynı anda gelişebilmektedir. Bunun sonucunda da çok dillilik oluşmaktadır.

Çok kültürlülüğün bir sonucu olan çok dillilik Türkiye’de de kendini göstermektedir. Türkiye’nin kültürel çeşitliliği ve çok milletli yapısı bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ana dili Zazaca, Arapça ve Kürtçe olan, Türkçeyi okula başladıktan sonra öğrenen çok sayıda iki dilli birey bulunmaktadır (Kesmez, 2015, s. 158). Bu yüzden bu bireyler okula başladıkları zaman bir yandan ilk okuma yazma öğrenmeye çalışırken bir yandan da kendileri için yeni bir dil olan Türkçeyi öğrenmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye’de ana dili Zazaca, Arapça ve Kürtçe olan bireylerden başka farklı ana dillere de sahip birçok kişi yaşamaktadır. Milliyet Gazetesi için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık tarafından 2006 yılında 48.000 kişiyle yapılan araştırmaya göre Türkiye’de yaşayan bireylerin ana dilleri şöyledir: Türkçe %84.54, Kürtçe %11.97, Arapça %1.38, Zazaca %1.01, Türki diller %0.28, Balkan dilleri %0.23, Lazca %0.12, Çerkezce %0.11, Kafkas %0.07, Ermenice %0.07, Rumca %0.06, Batı Avrupa dilleri %0.03, Yahudice %0.01, Kıptice %0.01, Diğerleri %0.12 (KONDA, 2006, s.19). Ana dili Türkçe olan bireylerin dışında kalan %15.46’lık kesimin ana dilleri farklıdır. Dolayısıyla iki dilli bireylerin sayısının azımsanmayacak kadar az olduğu görülmektedir. Bu kişilerin çoğunluğu Türkçeyi okula başladıkları zaman öğrenmektedir. Pek tabii Türkçeyi okulda öğrenen bir öğrenci ile ana dili Türkçe olan bir öğrencinin bu dili anlama ve anlatma becerisi aynı olmayacaktır. Ana dili farklı olan, Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen çocuklar, okulda, diğer akranlarından daha fazla iletişim sorunu yaşayacaklardır. Temel dil becerilerinin edinilmemesi ile ortaya çıkan bu sorun çocukların öğrenim hayatlarında özellikle okula yeni başladıkları birinci sınıfta başarısız olmalarına sebep olabilmektedir (Sarı, 2001, s. 32). Zira birinci sınıf diğer öğrenmelere başlangıç olacak olan ilk okuma ve yazma eğitiminin verildiği bir süreci kapsamaktadır. Eğitim hayatının temelini oluşturan birinci sınıfta başarısız olan çocukların eğitim hayatlarının diğer kademelerinde başarılı olmaları beklenemez.

Her ülkede kabul edilen bir resmi dil vardır. Eğitim öğretim sistemi de bu resmi dil üzerine kurulur. Bütün ülkelerde dil birliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılsa da bir ülkede yaşayıp o ülkenin resmi dilinden farklı ana dile sahip insanlar sosyal, kültürel, siyasi hayatta pek çok problem yaşamaktadırlar. Bu durum da eğitim sisteminin önemli bir işlevi de ait olduğu toplumun bireylerine resmi dili tüm ayrıntıları ile öğretmek bireylerin hayatlarında resmi dili kullanamamaktan kaynaklanan sorunları yok etmek olmalıdır (Sarı, 2001, s. 16). Bundan dolayı Türkçe dersi bu konuda ayrı bir önem teşkil etmektedir. Türkçe dersi ana dili Türkçe olan bireyler için ana dili dersi iken, ana dili Türkçe olmayan bireyler için ikinci dil konumuna düşmektedir. Bu iki grup arasında dil öğreniminde büyük farklılıklar ortaya çıkması doğaldır. Bu farklılıkların ve sorunların en çok görüldüğü

alanlardan biri de şüphesiz temel dil becerileridir. Zira farklı bir dilde dinlemeyi, konuşmayı öğrenen bir birey okula başlayınca kendisi için ikinci dil olan Türkçeyi dinlerken, konuşurken zorluk çekeceği için buna bağlı olarak okuma ve yazmada da sıkıntılar yaşayacaktır.

Yazma diğer becerilerin hepsinden sonra gelir ve dil becerilerinin hepsini kullanmayı gerektirir. Özet, metni kişisel düşüncelerden uzak, metnin aslına sadık kalarak yeniden yazma işidir. Bu yeniden yazma işi ise tesadüfi değildir. Metni özetlemek için fikirlerin düzenlenmesi ve yapılandırılması gerekir. Bunun için de metnin dikkatli bir şekilde okunup/dinlenip anlamlandırılması ve asıl metinden daha kısa olacak şekilde özünün yazılması gerekir (Özçakmak, 2015, s. 49). Özetleme metnin tüm ayrıntılarına yer verilmesi değildir, metinde verilen önemli bilgileri ortaya koymaktır. Bu süreç de bir zihinsel çabayı beraberinde getirecektir. Özetleme öğrencinin öğrendiklerini düşünmesine, yazdıklarının mantıklı ve anlaşılabilir olmasına, kendi ifadeleri ile öğrendiklerini yazmasına olanak sunar (Deneme, 2008, s. 16). Öğrenci özetleme sayesinde okuduklarını mantıksal bir şekilde zihninde toparlayacak ve kendi ifadeleri ile yazıya dökenecektir. Yazıya dökme sırasında öğrenci metindeki olaylar veya bilgiler hakkında tekrar düşünecektir. Bu düşünme çabası öğrencinin metni daha ayrıntılı değerlendirmesini sağlayacaktır. Tüm bunlar sonucunda metin daha anlaşılır ve kalıcı hâle gelecektir. Öğretmenler ve araştırmacılar özet yazmanın anlamayı yönetmek ve düşünceleri hatırlamak için iyi bir yöntem olduğunu ileri sürmektedirler. Özet yazma anlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Yazma becerisini geliştirmek için özetleme becerisinin de geliştirilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı özetleme gelişigüzel yapılabilecek bir beceri değildir (Deneme, 2008, s. 24). Özetleme becerisinin eğitimi sistematik bir şekilde her eğitim kademesinde verilmelidir. Öğrencilere basitten zora özetleme çalışmaları yaptırılmalı ve bu çalışmalara geri bildirimler verilerek öğrencilerin bu konudaki eksikleri tamamlanmalıdır.

Öğrencinin yaptığı özet çalışması, öğretmene öğrencinin kavrama seviyesi ya da yaşadığı öğrenme eksikliği ile alakalı kıymetli bilgiler verir. Bu da öğretmen tarafından öğrencinin ihtiyaç duyduğu öğretimi vermesine olanak sağlayabilir (Şapçı, 2018, s. 16). Öğretmen, öğrencinin metinle ilgili özet çalışmasına bakarak metnin öğrenci tarafından ne kadar anlaşıldığını belirleyebilecektir. Bu tespit üzerine metnin daha iyi anlaşılabilmesi için öğrenciye metin hakkında dönüt verebilecektir.

Yöntem

Bu çalışmada iki dilli öğrencilerin özet çıkarma becerilerine ait görüşlerini incelemeye dayalı nitel bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Şanlıurfa ili Akçakale ilçesinde yaşayan Arap kökenli ana dili Arapça olan öğrencilerdir. Örneklemi ise uygun örnekleme ile belirlenmiş Şanlıurfa ili Akçakale ilçesi Ömer Hayyam İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıfta öğrenim gören 20 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1: Örneklem Ait Bilgiler

		F	%
Yaş	12	3	15
	13	15	75
	14	2	10
	Toplam	20	
Cinsiyet	Kız	12	60
	Erkek	8	40
	Toplam	20	

Veri Toplama Aracı

Araştırmadaki verilere nitel araştırma yollarından biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. 15 öğrenci ile yapılan ön uygulama sonucunda sorularda değişiklikler ve sorulara eklemeler yapılmıştır. Görüşme formu kişisel bilgilere yönelik sorularla 10 maddeden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Okul idaresinden, öğrenci velilerinden gerekli izinler alınmıştır. Öğrenciler ile 10 haftalık bir özet çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sırasında MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan okuma metinleri kullanılmıştır. 10 haftalık sürecin sonunda öğrencilere 10 maddelik bu görüşme formu uygulanmıştır. 20 öğrenci ile "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan görüşmeler 20 dakika sürmüştür. Veriler öğrenciler tarafından görüşme formuna yazılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya 20 öğrenci katılmıştır. Bulguları örneklendirmek adına bazı öğrencilerin görüşlerine doğrudan alıntı yapılarak yer verilmiştir. Gizlilik ilkesi gereği öğrencilerin isimlerine yer verilmemiş, isimleri Ö-1, Ö-2, Ö-3... şeklinde kodlanmıştır.

1. "Sence özet ne demektir?" Maddesine İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Özet; okunan veya dinlenen bir metnin önemli taraflarını, onu okumayan ya da dinlemeyen birisinin anlayabileceği şekilde, özlü, kapsayıcı ve kısaca ifade etmedir (Özçakmak (2015, s. 47-48). Bu ifade etme sırasında metnin aslında uzaklaşmamalıdır. Metinde anlatılan olaylara, düşüncelere bağlı kalınmalı, kişisel ifadelere, metin dışı bilgilere yer verilmemelidir.

Öğrenciler genel olarak verdikleri cevaplar özetin bir metni kısaltmak, akılda kalanları yazmak, önemli bilgileri yazmak, metni anlamak üzerinedir.

Tablo 2: "Sence özet ne demektir?" Maddesine Verilen Cevaplar

Bir metnin kısaltması gibi o metinden ne anladıysam söylemeye özet denir. (Ö-1)
Bir şeyi okuduğunda aklında kalanları yazmak. (Ö-2)
Bir şeyi düzenleyerek yazmaktır. (Ö-3)
Bir şeyi değerlendirmek ve yorumlamak. (Ö-4)
Bir hikâyeyi veya metni okuyup aklında kalanları bir kâğıda yazmak. (Ö-5)
Özet bir metni okuyup aklında kalanları çıkartmaktır. (Ö-6)
Özet bir şeyin anlaşılması. (Ö-7)
Bir şeyi okuduğunda aklında kalma. (Ö-8)
Okuduğun şeylerden aklında kalanları yazmaktır. (Ö-9)
Bence özet metinde önemli olanları çıkarmak. (Ö-10)
Metinde anlatılan olayları ve önemli olan bilgileri kısaca çıkarmak. (Ö-15)
Bence özet metinde anlatılanları kısaca yazmak. (Ö-18)
Özet okuduğunu anlamaktır. (Ö-13)
Uzun metinleri kısaltma işlemidir. (Ö-20)

2. "Özet yazarken nelere dikkat edersin?" Maddesine İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Özet gelişigüzel yapılacak bir yazma çalışması değildir. Dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Özetleme çalışması yapılırken metnin planı bozulmamalı, amacından uzaklaşmamalı, ana fikrini ve yardımcı fikirleri belirtmeye ve metnin anlamı korunmaya

çalışılmalıdır (Deneme, 2008, s. 16). Metinle ilgili detaylar çıkarılmalı, metinde geçen önemli bilgilerin verildiği bir yapı oluşturulmalıdır. Özet yazarın cümlelerini olduğu gibi kopyalamak değil, metni kendi cümlelerimizle kısaca anlatmaktır.

Öğrenciler verdikleri cevaplarda özet yazarken özete kendi yorumlarını katmadıklarını, özeti kendi cümleleri ile oluşturduklarını, metnin başlığının özette de aynı kalmasına, kâğıt düzeni ve noktalama işaretlerine dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3:“Özet yazarken nelere dikkat edersin?” Maddesine Verilen Cevaplar

Özet yazarken kendi yorumumu katmam.(Ö-3)
Metnin özetini çıkarırken metni dikkatli okurum.(Ö-7)
Özeti kendi cümlelerimle yazarım.(Ö-11)
Metnin başlığını değiştirmemek, önemli ayrıntıları yazmak. (Ö-15)
Paragraf başı, virgül, nokta, cümleye büyük harfle başlamaya dikkat ederim. (Ö-6)
Metnin kim tarafından anlatıldığına bakarım, özeti ona göre yazarım. Metnin başlığı ile özeti başlığını aynı yazarım. (Ö-17)
Metindeki her şeyi yazmıyoruz. (Ö-8)
Paragraf başına, başlığa, özeti kısa olmasına dikkat ederiz. (Ö-9)
Noktalama işaretlerine dikkat ederim. (Ö-10)
Metinde en çok vurgulanan yerlere dikkat ederim. (Ö-19)
Önemli bilgileri yazarım, metinde yazılanlara dikkat ederim. (Ö-12)
Özet yazarken sayfa düzenine dikkat ederim.(Ö-13)

3.“Özet yazarken okuduğun metne bakar mısın?” Maddesine İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Özet oluşturulmadan önce metnin anlamlandırılması için dikkatli bir şekilde okunması gerekmektedir. Bir metni anlayabilmek için metnin en az iki defa okunması gerekir. Birinci okuma yazarın ne demek istediğinin tamamen anlaşılması için, ikinci okuma ise okuyucunun metni daha iyi anlaması, yazarın aktarmak istediği anlamı anlamak için yapılır (Deneme, 2008, s. 38). Özet okunup anlamlandırıldıktan sonra özetleme çalışmasına başlanmalıdır. Özetleme sırasında metnin okuyucunun elinde bulunması özetleme işini kolaylaştırır (Akyol, 2016, s.45). Öğrencinin özetleme anında metne bakmasına izin verilirse öğrenci unuttuğu noktaları kontrol edip hatırlayabilir

Öğrencilerin 11 tanesi özet yazarken okudukları metne baktıklarını, 9 tanesi ise bakmadıklarını söylemişlerdir. Evet diyen öğrenciler, metinde ne anlatılmak istendiğine baktıklarını, metni düzgün yazmak için, unutulmuş yer var mı bakmak için metnin orijinaline baktıklarını ifade etmişlerdir. Hayır diyen öğrenciler ise metnin aynısını yazmamak için, metinden kopya çekmiş olacakları için ve özeti uzun olmaması için metne bakmadıklarını söylemişlerdir.

Tablo 4:“Özet yazarken okuduğun metne bakar mısın?” Maddesine Verilen Cevaplar

Evet ise	Neden?	<p>Çünkü özet yazarken önce metinde ne anlatılmak istendiğine bakarım. Çünkü metne bakmadan özet çıkaramam. (Ö-1)</p> <p>Ne anlatılmak istendiğine bakarım.(Ö-4)</p> <p>Özetin dikkatli çıkarılması gerekir çünkü.(Ö-7)</p> <p>Metni düzgün yazmak için.(Ö-13)</p> <p>Metni anlamak için.(Ö-5)</p> <p>Unuttuğum önemli yer var mı diye.(Ö-9)</p> <p>Doğru hatırlayıp hatırlamadığıma bakarım.(Ö-19)</p>
Hayır ise	Neden?	<p>Eğer metni okuyup anlarsak ve özet çıkarmayı becerebilirsek neden kitaba bakalım ki! (Ö-2)</p> <p>Metne baktığım zaman cümlelerin aynısını yazarım. (Ö-20)</p> <p>Çünkü özet yazarken aklında kalanları yazarsın, onun için bakmama gerek yok. (Ö-6)</p> <p>Metne bakarsam kopya çekmiş gibi olurum.(Ö-14)</p> <p>Metne baktığım zaman cümleleri aynen yazarım. Özet uzun olur. (Ö-3)</p> <p>Metne baktığım zaman kendim özet çıkarmış gibi olmam.(Ö-18)</p>

4. “Özet yazarken zorlanır mısın?” Maddesine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin 7 tanesi bu maddeye evet derken, 13 tanesi hayır demiştir. Evet diyen öğrenciler, metnin uzun olması, anlamadığı kelime ve cümleler olması, metnin ilgisini çekmemesi gibi nedenler öne sürmüşlerdir. Hayır diyen öğrenciler ise özet çıkarmanın kolay olduğunu, metinde bilmediği bir şey olmadığını, metinde önemli yerlerin altını çizdiğini ve özet yazmayı sevdiğini söylemişlerdir.

Tablo 5: “Özet yazarken zorlanır mısın?” Maddesine Verilen Cevaplar

Evet ise	Neden?	<p>Anlayamadığım kelime ve cümleler olduğu zaman zorlanıyorum.(Ö-5)</p> <p>Aklımda bir şey kalmadıysa zorlanırım.(Ö-2)</p> <p>Metin çok uzun ise zorlanırım.(Ö-19)</p> <p>İlgimi çekmeyen bir konusu varsa özetleme yaparken zorlanırım. (Ö-15)</p> <p>Özetini çıkaracağım metin yanımda değilse zorlanırım. (Ö-20)</p> <p>Özeti sınıfta çıkaracaksam zorlanırım.(Ö-9)</p>
----------	--------	--

Hayır ise	Neden?	<p>Çünkü metinde bilmediğim bir şey yok. (Ö-1)</p> <p>Zorlanmıyorum çünkü kolay.(Ö-3)</p> <p>Çünkü okuduklarımdan aklımda çok şey kalıyor.(Ö-11)</p> <p>Çünkü özet zor bir şey değildir.(Ö-13)</p> <p>Çünkü özet yazarken metni anlamlı bir şekilde okurum ve metinde önemli olan yerleri özetlerim.(Ö-4)</p> <p>Çünkü metin içinde yeterli bilgi var, oradan yola çıkarak metindekilerin özetini daha kolay çıkarırım.(Ö-16)</p> <p>Çünkü özet çıkarmayı seviyorum.(Ö-17)</p> <p>Çünkü metni okurken önemi yerlerin altını çizerim. (Ö-12)</p>
-----------	--------	---

5.“Özet çıkarmanın okuduklarını anlamaya ve diğer derslere faydalı olduğunu düşünüyor musun?” Maddesine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin 18 tanesi bu soruya evet cevabını verirken 2 tanesi hayır cevabını vermiştir. Öğrenciler özet sayesinde bilmedikleri kelimelerin anlamlarını öğrendiklerini, diğer derslerde gördükleri metinleri daha iyi anladıklarını, önemli kısımlara dikkat ettiklerini söylemişlerdir. Hayır diyen 2 öğrenci ise özet yazmayı sevmediğini ve matematik gibi sayısal derslerle özetin bir ilişkisi olmadığını ifade etmiştir.

Özetleme yapılabilmesi için önce metnin tamamının okuyup anlaşılması, yazarın amacından haberdar olunması gerekir. Özetleme ve anlama arasında doğrudan bir ilişki vardır. Özetleme aktif okumayı sağlar, pasif okumayı ise azaltır (Okur, 2011, s.67). Bundan dolayı özetleme zihinsel bir süreç gerektirir. Bu süreç içinde de soru sorarak okuma devreye girecek ve metnin daha iyi anlaşılması, metnin tüm özelliklerine dikkat çekilmesi sağlanacaktır. Bu sayede öğrencinin okuduklarını anlamlandırması daha kolay olacaktır.

Tablo 6: “Özet çıkarmanın okuduklarını anlamaya ve diğer derslere faydalı olduğunu düşünüyor musun?” Maddesine Verilen Cevaplar

Evet ise	Neden?	<p>Çünkü bizi geliştiriyor.(Ö-1)</p> <p>Özet sayesinde diğer derslerde öğretmenlerimin anlattıklarını daha kolay hatırlıyorum.(Ö-6)</p> <p>Mesela metinde “aktif” in ne olduğunu öğrendim. Bu benim için güzel bir şey. Beden dersinde aktif nedir diye sorarlarsa bilirim çünkü okuduğum metinde öğrendim.(Ö-19)</p> <p>Çünkü metinde neden bahsettiğini anlamak için faydalı olduğunu düşünüyorum.(Ö-2)</p> <p>Çünkü zorlandığımız derslerde, anlamını bilmediğimiz yerlerde bize yardımcı olur. (Ö-5)</p> <p>Bence çok faydası oluyor. Böylece Türkçe dersinde daha iyi anlayabilir, hatta okumamızı geliştirebiliriz.(Ö-18)</p> <p>Diğer derslerde de önemi kısımlara dikkat etmemi sağlıyor.(Ö-4)</p>
Hayır ise	Neden?	<p>Çünkü özet çıkarmak kolay ama mesela matematik dersi zor. (Ö-9)</p> <p>Çünkü özet çıkarma işini sevmiyorum.(Ö-11)</p>

6.“Öğretmeniniz özetleme ile ilgili nasıl bilgiler verdi?” Maddesine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin bu maddeye verdikleri cevaplar genel olarak sayfa düzeni, noktalama işaretleri, metindeki önemli yerleri yazmak, objektif bir özet çıkarmak, metnin orijinalinden uzaklaşmamak üzerinedir.

Tablo 7: “Öğretmeniniz özetleme ile ilgili nasıl bilgiler verdi?” Maddesine Verilen Cevaplar

Özeti anlamak için bilgiler verdi. (Ö-3)
Metnin başlığını değiştirmeme vs. bilgiler verdi.(Ö-6)
Öğretmenimizin bize verdiği bilgiler işimize yaradı, kolaylıkla özeti yazdık.(Ö-5)
Metni daha iyi anlamak, önemli olanları yazmak. (Ö-20)
Özet yaparken nelere dikkat edeceğimize dair bilgi verdi.(Ö-15)
Özetleme yaparken noktalama işaretlerine dikkat etmek.(Ö-14)
Özet çıkaracağımız metnin önemli kısımlarının altını çizmemizin işimizi kolaylaştıracağını.(Ö-2)
Özet çıkarırken metnin aslından uzaklaşmamamız gerektiğini öğrendik.(Ö-1)
Özet çıkarırken tarafsız olunmalıymış.(Ö-19)
Özet çıkarırken sayfa düzeninin önemli olduğunu.(Ö-8)
Özet, okuduğum metinden kısa olmalıdır.(Ö-13)

7.“Öğretmeninizin özet yazma ile ilgili verdiği bilgilerden önce özet hakkında hangi bilgilere sahiptin?” Maddesine İlişkin Öğrenci Görüşleri

İlkokul yıllarında kitabın başından bir bölüm, ortasından bir bölüm, sonundan bir bölüm olarak özet diye verilen ödevlerin olduğunu hatırlarız. Bunun aslında özetleme olmadığı öğretmen tarafından öğrencilere anlatılmalıdır. Özet çıkarmanın basamakları öğrencilere anlatılmazsa öğrenci her şeyi yazmaya çalışarak özet çıkardığını sanabilir (Uzun, 2018, s.62). Öğrencilere özet çıkarmanın kuralları buldukları öğretim kademelerine göre seviye seviye anlatılmalıdır. Öğrencilerin bu kuralları örnek metinler üzerinde uygulaması sağlanmalıdır.

Öğrencilerin bu maddeye verdiği cevaplar sonucunda özet hakkındaki bilgilerinin genel olarak yazım, noktalama işaretlerine dikkat etmek gerektiği, akılda kalanların yazılması olduğu görülmektedir.

Tablo 8: “Öğretmeninizin özet yazma ile ilgili verdiği bilgilerden önce özet hakkında hangi bilgilere sahiptin?” Maddesine Verilen Cevaplar

Hiçbir bilgiye sahip değildim.(Ö-2)
Yazı yazarken virgüle, noktaya dikkat ediyordum.(Ö-12)
Gördüğüm veya okuduğum bir şeyden aklımızda kalanlar. (Ö-5)
Paragraf başı yapmam gerektiği bilgisine sahiptim. (Ö-8)
Bilmiyordum nasıl yapıldığını, sadece metni okuyup bitirirdim.(Ö-9)
Ben sadece metinde önemli olanları anlatacağımı biliyordum.(Ö-18)
Sayfa düzeninin nasıl olduğunu biliyordum.(Ö-20)

8.“Bu çalışmadan sonra özet hakkındaki bilgi ve düşüncelerin değişti mi?” Maddesine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin 17 tanesi bu maddeye evet yanıtını verirken 3 tanesi hayır yanıtını vermiştir. Öğrenciler özet çıkarmanın aslında kolay olduğunu gördüklerini, diğer derslere özet çıkararak çalışmayı öğrendiklerini, özetle orijinal metnin aynı olması gerektiğini öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Hayır yanıtını veren öğrenciler ise özet çıkarmanın zor olduğu ve okuduklarını anlamadıkları için özet hakkındaki bilgi ve düşüncelerinin değişmediğini ifade etmişlerdir.

Özetleme becerisinin oluşturulması ve geliştirilmesi için verilecek eğitim öğrencilerin anlamlı öğrenmeleri adına önemli bir işleve sahiptir ve hayatlarının ileriki dönemlerinde meslekî ve akademik sahalarda doğru anlama, yorumlama ve başarılı olma olanağı sunacaktır (Okur, 2011, s. 71). Öğrencilerin özet hakkındaki yanlış bilgileri düzeltilmeli, bu konudaki eksikleri tamamlanmalıdır.

Tablo 9: “Bu çalışmadan sonra özet hakkındaki bilgi ve düşüncelerin değişti mi?” Maddesine Verilen Cevaplar

Evet ise	Nasıl?	Daha iyi anladım.(Ö-10) Özet çıkarmanın kolay olduğunu ve bir şeyleri daha kolay yapabileceğimi öğrendim.(Ö-8) Okuduğumu anlamam gelişti.(Ö-16) Metin içerisinde önemli kısımlara dikkat etmeyi öğrendim.(Ö-5) Sayfa düzeninin nasıl olması gerektiğini öğrendim.(Ö-6) Diğer derslere özet çıkararak çalışmayı öğrendim.(Ö-4) Özetle metinde anlatılanların aynı olması gerektiğini öğrendim.(Ö-1)
Hayır ise	Neden?	Çünkü özet çıkarmak zor. Özet çıkarmayı sevmiyorum.(Ö-9) Okuduğumu anlayamıyorum. (Ö-11)

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Araştırmaya katılan öğrenciler özeti bir şeyi okuduğunda aklında kalanları yazmak, okuduğunu anlama, uzun metinleri kısaltma, metinden ne anladıysan onu yazma, bir şeyin anlaşılması, metinde önemli yerleri çıkarmak, bir şeyi değerlendirmek ve yorumlamak olarak ifade etmişlerdir.

Öğrenciler özet yazarken kendi yorumlarını katmamaya, metni dikkatli okumaya, özeti kendi cümleleri ile yazmaya, sayfa düzenine, noktalama işaretlerini doğru kullanmaya, metnin anlatıcının kim olduğuna, metinde vurgulanan önemli yerlere, metnin başlığının özetle de aynı kalmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 55'i özet çıkarırken metni düzgün yazmak, unutulmuş yerlere bakmak, metni doğru hatırlayıp hatırlamadığını kontrol etmek gibi sebeplerle metne baktıklarını söylemişlerdir. Geriye kalan % 45'lik kesim ise metni anladıkları ve metne bakınca kendi cümlelerini kullanamayacakları için özet çıkarırken metne bakmadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin % 35'i özet yazarken zorlandıklarını, % 65'i ise zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler anlamadıkları kelime olduğu zaman,

metin uzunsa, metin ilgisini çekmediyse ve metin yanında değilse zorlanacaklarını söylemişlerdir. Diğer öğrenciler ise özet çıkarmanın kolay bir iş olduğunu, özet çıkarmayı sevdiğini, metni dikkatli okuduğu için zorlanmayacaklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin % 90'ı özet çıkarmanın okuduğunu anlamaya ve diğer derslere faydalı olduklarını söylemişlerdir. Özet sayesinde metinlerin konusunu daha kolay anladıklarını, derslerde önemli yerleri ayırt ettiklerini, yeni kelimeler öğrendiklerini belirtmişlerdir. % 10'u ise özet çıkarmayı sevmeyişi ve diğer derslerde zorlandığı için özet çıkarmanın okuduğunu anlama ve diğer dersler üzerinde bir etkisi olmadığını savunmuşlardır. Araştırmaya katılan öğrenciler öğretmenlerinin özetleme becerisi ile ilgili olarak metnin başlığının değiştirilmemesi, metindeki önemli yerlerin özetle yazılması, orijinal metne sadık kalınması ve özetin metinden kısa olması gerektiği ile ilgili bilgiler verdiğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler öğretmenlerinin verdikleri bilgilerden önce sayfa düzeni, yazım kuralları ve noktalama işaretlerini doğru kullanma, aklında kalan şeyleri yazma dışında çok fazla bilgiye sahip olmadıklarını söylemişlerdir.

Öğrencilerin % 85'i bu çalışmadan sonra özetle ilgili bilgi ve düşüncelerinin değiştiğini söylemiştir. Özetin ne olduğunu, nasıl yapıldığını daha iyi anladıklarını, metin içinde önemli kısımlara dikkat etmeyi öğrendiklerini, diğer derslere de özet çıkararak çalışabileceklerini gördüklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin % 15'i ise özet çıkarmak onlar için zor olduğu ve okuduklarını anlamadıkları için özetle ilgili düşünce ve bilgilerinin değişmediğini ifade etmişlerdir.

Öneriler

1. Öğretmenler tarafından öğrenciler özetleme becerisi konusunda bilgilendirilmeli, sık sık özetleme çalışmaları yaptırılmalıdır.
2. Öğrencilere özetlemenin metnin aynısını yazmak değil, metnin önemli noktalarını kişinin kendi cümleleri ile metin ile tutarlı bir şekilde kısaca yazmak demek olduğu öğretilmelidir.
3. Öğretmenler tarafından öğrencilerin özetleme becerileri takip edilmeli, eksikliklerine dair dönütler verilmelidir.
4. İki dilli öğrencilerin Türkçeyi genellikle okulda öğrenmeleri sebebi ile özetleme çalışmaları yapılırken sözcük, sözcük grubu, deyim ve atasözü öğretimine de yer verilmelidir.
5. Özetleme çalışması yapılırken öğrencilerin seviyesine göre kolaydan zora ilkesine uyarak metinler seçilmeli ve yazma becerisinin öğrenciler tarafından zor bir beceri olarak görülmemesi sağlanmalıdır.
6. Ana dili Arapça olan öğrenciler üzerinde yapılan bu çalışma ana dili Türkçe olan ve diğer iki dilli öğrencilerle yapıp sonuçları karşılaştırılabilir.
7. Yapılan çalışma farklı sınıf düzeylerinde de uygulanabilir.
8. Türkçe ders kitaplarındaki özetleme ile ilgili etkinlikler artırılabilir.
9. Öğretmen adaylarının özetleme becerisi konusunda yeterliliğini ölçmek için çalışmalar yapılmalıdır. Öğretmen adaylarının yeterliliğini arttırmak için ek uygulamalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akyol, H. (2016). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Deneme, S. (2008). *Yabancı Dilde Yazma Becerisinin Gelişiminde Özetleme Tekniğinin Öğretimi ve Başarıya Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-TiGY8uwX2JRxFa8UBowXZgAGH20Ln0YpZIM1vi8AO_N
- Ergin, M. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayram Basım/Yayım/Dağıtım.

- Kesmez, A. (2015). İki dillilik, Zazaca-Türkçe İki Dilli Akademisyenlerde Dil Kullanımı ve Tercihler. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 157-165. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/220228>.
- Konda Araştırma ve Danışmanlık (2006). *Biz kimiz? Toplumsal yapı araştırması*. http://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/2006_09_KONDA_Toplumsal_Yapi.pdf.
- Okur, S. (2011). Türkçe ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Türkçe Dersi Öğretim Araçlarındaki Okuma Metinlerini Özetleme Becerileri. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdeOgIdFRxX5NbvVau-Aij3XYZNNRILcrocog1Y8X0JUMUBo2H2Ca_52gp4O713S
- Özçakmak, H. (2015). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Not Alarak Dinlemede Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerileri. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=sY7m19PfcL6F1NUw-cr80HCu7Z7mC1OT3YZJGaiqsrqQPA04D33ywC7sKA_jL6VV
- Özçelik, D. A. (1987). *Eğitim Programları ve Öğretimi, Genel Öğretim Yöntemi*. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayını.
- Sarı, M. (2001). İki Dilli Çocukların Çözümleme Yöntemiyle Okuma-Yazma Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler. Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=5T1_CZ5-UGb9QCmoURec4OLyXRonYcn3rK5vaGFa1nzy4YGenhBQV41kCLlpMbmd.
- Şapçı, D. (2018). İlkokul Öğrencilerinin Bilgilendirici Metinleri Anlama ve Özetleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. [file:///C:/Users/USER/Downloads/531592%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/531592%20(9).pdf)
- Uzun, O. (2018). *Seçici dinleme stratejisinin iki dilli beşinci sınıf öğrencilerinin not alma ve özet çıkarma becerilerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=MzP7PYssFqdb3WljroAkcON-MoWyQePIV3EuaQiqDS012MO-JkIxdxbf4bBOpfx>.